

Historisch Tijdschrift
Holland

31e jaargang
nummer 6
1999

Holland

Afb. 11. Delft; Wijnhaven 7. Tinnen voorwerpen afkomstig uit de beerput achter Wijnhaven 7. Datering: 16e eeuw. Foto: A.M. Huf, gemeente Delft, sectie AMA.

Sommige voorwerpen vertonen opvallende beschadigingen die opzettelijk zijn aangebracht om de voorwerpen onbruikbaar te maken voordat ze in de put werden gegooid. Het bewust beschadigen van waardevolle voorwerpen en deze vervolgens aan het water of aan een moerassige omgeving toevertrouwen lijkt op een rituele begraving waarbij het doel was om de geofferde voorwerpen aan het gewone gebruik te onttrekken.

Naast vele 15e en 16e-eeuwse voorwerpen van aardewerk en hout werd op de bodem van de put een zogenaamde klotendolk aangetroffen. Het lemmet was aan het uiteinde voorzien van een vierkante punt met een bloedgeul. Het cilindrische heft en de beide uitspringende ballen zijn gefacetteerd en versierd met zwarte knopjes van git en kleine zilveren spijkertjes. De klotendolk was een wapen dat voornamelijk door burgers werd gedragen. Gelet op de rijke versiering heeft deze dolk aan een kapitaalkrachtige eigenaar toebehoord.

Gemeente Delft, sectie AMA

E.J. Bult

Dordrecht: Spuiboulevard In het kader van de herinrichting van de Spuiboulevard werd een dichtgeworpen deel van de oude stadsgracht (Spuihaven) weer open gegraven. In het kader van die werkzaamheden werd van 18 mei t/m 22 juni een archeologisch onderzoek uitgevoerd naar de voormalige stadsmuur. Het onderzoek stond onder de dagelijkse leiding van M. Spits. Het onderzoek naar de stadsmuur is van groot belang. Weliswaar werden onder leiding van H. Sarfatij (ROB) kleine delen van de Dordtse stadsomwalling blootgelegd, maar een goed beeld van de stadsmuur is er eigenlijk nog niet. Ook dit onderzoek leverde niet voldoende op om iets te kunnen zeggen over ouderdom en bouwfases. Daartoe was de toegestane onderzoeksdiepte (tot de bodem van de nieuwe haven, dat wil zeggen circa 1 m -NAP) ontoereikend. Desondanks leverde het onderzoek voldoende nieuwe gegevens op over de historie van de stad.

Over een afstand van 80 m werd tussen het Achterom en de Johan de Wittstraat een deel van de stadsmuur blootgelegd, waarin diverse bouwfases waren te herkennen. Achter de stadsmuur was een weergang op bogen aanwezig. Onder de bogen zijn schietgaten aangetroffen. Een groot deel van de voorzijde van de stadsmuur boven de schietgaten werd ingenomen door grote blokken natuursteen. De buitenzijde was de 'Schauseite' en moest er dus indrukwekkend

uitzien. Dat gebeurde dan ook. Het grootste blok natuursteen mat 132x40x32 cm. Op plaatsen waar dit ontbrak zijn later aangebrachte funderingen van o.a. een badhuis aangetroffen.

Het meest bijzondere was de vondst van het fundament van een toren in de stadsmuur. Op basis van oude prenten en een vergelijking met stadsplattegronden van Van Deventer, Braun & Hogenberg en Blaeu werd duidelijk dat het de Beulstoren betrof. De toren had deze naam omdat hij ooit diende als ambtswoning voor de beul of scherpreechter van de stad. Op 18e-eeuwse tekeningen is duidelijk een D-vormige toren te zien van twee verdiepingen hoog, afgedekt met een schilddak, met op de eerste verdieping ramen en een gemak. De toren stond met zijn ronde zijde in het water; de rechte achterzijde bevond zich aan de kant van de stad. Het onderzoek liet inderdaad een D-vormige toren zien, waarvan de vlakke stadszijde 6,35 m breed was. Hier bevond zich een toegangsdeur die later dichtgezet was, kennelijk omdat de toren zijn functie als woning had verloren. De bolle voorzijde strekte zich tot 5,50 m daarvan uit. De oorspronkelijke fundering was 75 cm breed en was opgetrokken uit kloostermoppen. Mogelijk dateert de eerste aanleg van de toren uit de 14e eeuw. Dat is niet zeker; wel zeker is dat deze in 1816 werd afgebroken om plaats te maken voor een steiger van de zwemschool, waarvan 12 palen paarsgewijze werden aangetroffen. De toren zelf heeft enkele interne verbouwingen meegemaakt.

Tenslotte werd nog aandacht besteed aan de vrijgekomen fundamente van de voormalige Spui poort. Dit was één van de oudste Dordtse stadspoorten die al in 1312 werd genoemd. In 1550 werd de oude Middeleeuwse poort vervangen door een nieuwe, die in 1609 werd verbouwd en in 1870 werd afgebroken. Ondanks het beleid om zo weinig mogelijk fundamente van de Spui poort aan te tasten, was het voor de bouw van de nieuwe Spuibrug noodzakelijk om toch een klein deel ervan bloot te leggen. Dit deel werd gedocumenteerd. Het bleek te gaan om de rechthoekige funderingen van de 16e-eeuwse poort.

Gemeente Dordrecht

J.P.C.A. Hendriks

Dordrecht: Statenplein Van 8 juni t/m 23 oktober vond de tweede fase van het archeologisch onderzoek op het Statenplein van Dordrecht plaats. Lag in 1997 het zwaartepunt op de bebouwing langs de voormalige Kromme Elleboog, in 1998 was de aandacht vooral gericht op de achtererven van de huizen aan de voormalige Kolfstraat. De huizen zelf konden niet worden onderzocht, omdat de fundamente daarvan onder het huidige Kolfstraattracté liggen. Het onderzoek moest antwoord geven op de volgende vragen: a) tot welke periode gaat de bebouwing langs de Kolfstraat terug, b) verschilt de sociale status van de bewoners met die van de voormalige Kromme Elleboog? De grens tussen de opgravingen van 1997 en 1998 werd gevormd door een ontwateringssloot (of sprant). Het veldonderzoek stond onder leiding van drs. A. Robeerst.

In de werkput zijn resten aangetroffen van achterkamers en achterterreinen van zes panden langs de Kolfstraat (huizen G t/m L). Op de achtererven werden ton- en waterputten, houten paden en mest- en afvalkuilen aangetroffen. Alle daarvoor in aanmerking komende structuren werden bemonsterd met het oog op botanisch, zoologisch en ongewervelden-onderzoek. In tegenstelling tot het onderzoek in 1997 heeft dit onderzoek weinig sporen van houtbouwfasen opgeleverd. Waarschijnlijk bevinden de sporen daarvan zich onder de huidige Kolfstraat.

Met betrekking tot de ouderdom van de bebouwing kunnen de volgende opmerkingen gemaakt worden. De ondergrond wordt gevormd door een veenpakket. De top hiervan bevond zich op circa 4,50 m -NAP, dat wil zeggen circa 5,50 m onder het huidige loopoppervlak. In het veen is (wederom) een kleine waterloop ingegraven die voorafgaat aan de latere sprant. De greppel heeft, op basis van gevonden aardewerk, dezelfde datering gekregen als een houten

tonput naast een houten wand, circa 1225-1275. De datering in de 13e eeuw voor het in gebruik nemen van dit gebied komt overeen met de historische bronnen. De oudste vermelding van de Kolfstraat als 's Matthys steghe' dateert van 1312. Eerst in 1590 werd de naam 'Colffstrate' gebruikt. Omstreeks 1250 werden al de eerste stenen muren opgetrokken. Muur S381 (achter huis L) bevatte een gemetseld privaat met een soort van glijwand, die uitkwam in de sprant. Op deze plaats werd in de sloot een zeer hoge concentratie van mosselschelpen aangetroffen. De muur was op regelmatige afstanden voorzien van uitspringende stenen. De uit kloostermoppen opgetrokken muur had geen contact meer met overige aangetroffen muurrestanten, zodat de uiteindelijke functie ervan vaag blijft. Desalniettemin zijn er meerdere 13e-eeuwse stenen muren aangetroffen. In huis H is een vloer met een haard uit het laatste kwart van de 13e eeuw aangetroffen en in huis K werd rond 1275 een achterkamer gebouwd.

In grote lijnen kan de historie van het gebied worden opgedeeld in zes fasen: 1) Omstreeks het midden van de 13e eeuw wordt op drie plaatsen houtbouw neergezet en op één plaats een muur van kloostermoppen. 2) Omstreeks 1275 worden ook op twee andere kavels de eerste bakstenen muren geplaatst, behorende bij een achterkamer. 3) Omstreeks 1350 woedt er een brand. Tenminste één, maar mogelijk twee huizen worden daarna vernieuwd. Omstreeks 1400 wordt achter huis L een ronde constructie gebouwd, waarvan de betekenis nog onduidelijk is. 4) In de tweede helft van de 15e eeuw worden drie huizen vervangen door bakstenen huizen met een houtskeletbouw. In die tijd werd tenminste één ozendrop dichtgezet. De ronde constructie wordt weer afgebroken. 5) Omstreeks 1550 worden de houtskeletbouwhuizen vernieuwd en worden twee nieuwe houtskeletbouwhuizen gebouwd. Huis I werd na een brand omstreeks 1500 niet meer opnieuw opgetrokken. 6) De laatste grote aanpassingen vinden plaats rond het midden van de 17e eeuw.

Hoewel de ouderdom van de bewoning aan dit gedeelte van de voormalige Kolfstraat overeen komt met dat van de voormalige Kromme Elleboog, is de invulling echter heel anders. De oudste bakstenen constructie gaat terug op de ingebruikname van het gebied. Opvallend was ook dat in tenminste twee van de aangetroffen huizen fraaie haarden met natuurstenen haardwangen in de achterkamers waren te vinden. Er is een complete metalen kandelaar aangetroffen (datering eerste helft 16e eeuw), evenals een gevelsteen van kalkzandsteen in de vorm van een moors mannengezicht met baard en tulband (1450-1600). Lederafval wijst opnieuw op activiteiten van een leeratelier in de periode 1225-1325. Tussen het aardewerk werd o.a. een compleet exemplaar van een kan uit Dieburg en scherven van goudlustermajolica uit Zuid-Spanje aangetroffen. Op numismatisch gebied valt het enorme aantal pseudo-munten op, die voorlopig in de 14e eeuw worden gedateerd. Het merendeel van de munten valt echter in de 17e eeuw. Opvallend is tevens dat zich in het 14e-eeuwse ophogingspakket twee Romeinse munten bevonden. Op het eerste gezicht lijkt het erop dat de bewoners aan de voormalige Kolfstraat zich vanaf de eerste bouw meer konden veroorloven dan die aan de Kromme Elleboog. Het is echter nog te vroeg om uitspraken te doen over hun exacte sociaal-economische status. Niet vergeten mag worden dat de huizen zelf nauwelijks zijn onderzocht.

Gemeente Dordrecht

J.P.C.A. Hendriks

Gouda: Regentessenbrug Bij de sloop van het oostelijke landhoofd van de voormalige Regentessenbrug zijn waarnemingen verricht. De brug lag in de noordwesthoek op de plaats waar de Gouwe de stad binnenstroomt. Behalve de opbouw van het landhoofd, kon ook ouder muurwerk worden onderzocht. Mogelijk betreft het hier een deel van de stadsmuur.

Gemeente Gouda

C.J.W. Akkerman en R.S. Kok